

4. Кедров Б. М. Проблемы логики и методологии науки. М.: Наука, 1990. 352 с.
5. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. М.: Наука, 1975. 720 с.
6. Матяш Н. Ю. Інтеграція – одна з ключових тенденцій розвитку шкільної біологічної освіти проблеми її реалізації. *Нова Українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу*: матеріали міжн. наукової конференції (Тернопіль, 17-18 травня 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 114-116.
7. Степанюк А. В. Формування цілісних знань школярів про живу природу: монографія. Вид. 2-ге, переробл.й доповн. Тернопіль: Вектор, 2012. 228 с.
8. Степанюк А. Система пізнавальних завдань як засіб формування цілісних знань школярів про живу природу. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2011. № 8. С. 59-65.
9. Степанюк А. В. Фундаменталізація змісту біологічної освіти школярів. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2010. № 5. С. 58-64.

Stepanyuk A. V.

#### INTEGRATED APPROACH AS CONCEPTUAL BASIS FOR THE DEVELOPING OF NATURAL SCIENCE EDUCATION CONTENT

*The problem of usage of the integrated approach as a means of overcoming the contradiction between the integrity of nature and the fragmentary character of its study is considered. The author claims that the subject of research in natural science should be nature as the subject of human needs. The essence of integration principle and the possibilities of its application in forming the content of natural science education of pupils have been revealed. Two main integrations of the content of knowledge about nature have been discovered: the material unity of the world and the needs that are generated by the socio-historical human activity. It is argued that the material unity of the world is the determining basis for integration of knowledge into the natural-scientific picture of the world. Social historical activity is dominant in the integration of pupils' knowledge into the natural-scientific picture of the world. It is established that it is reasonable to integrate only the knowledge which allows to reconstruct the object in its integrity (as it is in the nature) on the levels of educational material and pedagogical activity. It allows to implement content and activity forms of integration. The latter occurs when the combination of different types of activities (cognitive, professional, environmental, aesthetic, etc.) or their separate elements are carried out in the course of projects' implementation. The content and the activity forms of integration are often intertwined and the coverage of their unity is one of the conditions of forming pupils' holistic knowledge about the nature. The most significant value has the consideration of the mechanism of interdisciplinary and internal inter-branch synthesis (a combination of physical, chemical and biological forms of the matter's motion based on the general functional laws of nature). Their combination in the educational process contributes to the formation of the pupils' holistic natural-scientific picture of the world.*

*Key words: integration, synthesis, content, natural science education, pupils, natural-scientific picture of the world.*

*Дата надходження статті: «29» червня 2018 р.*

УДК 172.13-047.22

Худенко О. М.\*

#### РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУР В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

*У статті розкрито теоретичні й методичні аспекти реалізації наскрізної лінії ключових компетентностей «Громадянська освіта» під час викладання курсів української і зарубіжної літератур для основної школи. Автор наголошує на актуальності розвитку громадянських компетентностей здобувачів освіти, наводить низку документів, які на законодавчому рівні декларують розвиток громадянської освіти в Україні. Виховання*

\*© Худенко О. М.

справжнього громадянина можливе лише за умови перманентності цього процесу, тобто громадянська освіта імплементується у формальну, інформальну та неформальну освіти.

Порівняльний аналіз Концепції Нової української школи, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні та пояснювальних записок до навчальних програм з української і зарубіжної літератур, предметом якого був концепт «соціальна і громадянська компетентності», дозволив зробити висновок щодо єдності розуміння цього поняття та його структурних компонентів. Громадянська й соціальна компетентності визначено як здатності, уміння, розуміння, ставлення, знання, практичні навички, цінності, які необхідні для життя в суспільстві, участі в суспільно-політичних процесах тощо.

Зазначено, що оновлені освітні програми для основної школи містять наскрізну лінію «Громадянська відповідальність». Поняття «наскрізна лінія» схарактеризовано, як соціально значущу надпредметну тему, яка забезпечує неперервність формування соціальної і громадянської компетентності здобувачів освіти упродовж викладання різних навчальних дисциплін.

Автор наводить низку творів із української і зарубіжної літератур (відповідно до навчальних програм для основної школи), ідеї, герої, проблематика яких є співзвучними з ключовими поняттями освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, демократичними цінностями.

Ключові слова: наскрізна лінія, громадянська відповідальність, соціальна і громадянська компетентності, концепція, освітній процес, українська література, зарубіжна література, освіта для демократичного громадянства, цінності.

В умовах модернізації вітчизняної системи освіти актуалізується питання формування відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, активною громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків. Забезпечити це спроможна громадянська освіта, адже саме через освіту, і як результат – через освіченість, можна здійснити істотну трансформацію світоглядних орієнтацій людей, які здатні дієво й відповідально реалізувати свої громадянські права й обов'язки, розвивати демократичне суспільство, власною поведінкою демонструвати важливість діяльності на основі демократичних цінностей та принципів.

В Україні нагромаджено значний доробок у галузі громадянської освіти. На законодавчому рівні 2015 року ухвалено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, у 2018 році затверджено Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні. У Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» відображено такі ключові компетентності, як соціальна та громадянська. Відповідно ці ж компетентності уведено до навчальних програм із різних предметів для основної і старшої школи, для увиразнення та систематичності формування соціальної й громадянської компетентностей додано наскрізну лінію «Громадянська відповідальність».

Вивченням проблеми громадянського виховання займалися багато відомих учених ХХ століття: І. Бех, Г. Ващенко, М. Грушевський, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Окремі аспекти проблеми формування громадянської відповідальності розглядали О. Андрійчук, І. Бех, О. Гуменюк, О. Пометун, О. Сухомлинська та ін.

Науково-методичні матеріали щодо впровадження елементів освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини (ОДГ/ОПЛ) в освітній процес розробляли П. Вербицька, О. Войтенко, Р. Голлоб, П. Крапф, Ю. Найда, О. Сулова, С. Позняк, О. Пометун, М. Рафальська, П. Уайт та багато інших. З української літератури – Р. Мовчан, М. Бондар, О. Івасюк, Л. Кавун, О. Неживий, із зарубіжної – О. Ніколенко, Л. Юлдашева, С. Фоміна, О. Ревнивцева.

Проте існують протиріччя між:

– значними можливостями навчальних програм щодо формування вищезазначених компетентностей та неготовністю вчителів до реалізації цього в практичній діяльності;

– накопиченим досвідом викладання ОДГ/ОПЛ, науково-методичною базою посібників з ОДГ/ОПЛ Ради Європи та необізнаністю педагогів (окрім соціально-гуманітарних предметів) щодо доцільності використання цих ресурсів в освітньому процесі.

Зважаючи на це, питання обґрунтування теоретичних і методичних аспектів імплементації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» під час викладання української та зарубіжної літератури є на часі.

Мета статті – розкрити сутність понять «соціальна і громадянська компетентності», «наскрізна лінія»; схарактеризувати особливості реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» на уроках української та зарубіжної літератур для основної школи.

Сучасна педагогічна думка, світові тенденції розвитку освіти актуалізують поняття «компетентна освіта», тобто освіту, що змінила вектор зі знаннєвого на практично зорієнтований (застосування на практиці здобутих знань), на успішну адаптацію та самореалізацію людини в соціумі, у професійній діяльності. Ключовим поняттям компетентної освіти є «компетентність». Це поняття найчастіше ототожнюють зі словом здатність, або здатність відповідати на комплексні вимоги [3]. У Концепції Нової української школи наведено таке визначення компетентності: «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [6, с. 12]. Ця дефініція є тотожною з тлумаченнями, наведеними в Законі України «Про освіту», навчальних програмах.

Концепт «соціальні та громадянські компетентності» є досить об'ємним, і в різних нормативно-правових документах у галузі освіти трактується по-різному. Відзначимо, що громадянські компетентності разом із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання протягом усього життя Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради ЄС від 18 грудня 2006 року. Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи екстраполювали ці 8 ключових компетентностей, але не обмежилися лише ними, відповідно на цій основі розроблено Державні освітні стандарти. Згідно з Концепцією Нової української школи, соціальні і громадянські компетентності покликані формувати «всі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі в громадському житті, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати й розв'язувати конфлікти, досягати компромісів» [4].

Екстраполюючи дефініцію «компетентність» на концепт «соціальна та громадянські компетентності», останнє поняття розуміємо як динамічну систему знань, розуміння, суджень, умінь, навичок, здатностей та особистісних якостей, що у своїй сукупності дають змогу людині ефективно діяти в умовах громадянського суспільства, реалізовувати свої права й свободи тощо. Соціальна і громадянська визначені одними з ключових компетентностей особистості та є результатом громадянської освіти.

Згідно з Концепцією розвитку громадянської освіти (2018) основними громадянськими компетентностями є розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів; здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства; розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси; знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, уміння відстоювати свої права та права інших; розуміння

та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, уміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти; знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівнях; знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом із ухваленням рішень на всеукраїнському та місцевому рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних із участю в суспільно-політичному житті; здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб; здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обґрунтовані рішення; здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності [5].

Порівняльний аналіз Концепції Нової української школи, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні та пояснювальних записок до навчальних програм із української і зарубіжної літератур, предметом якого був концепт «соціальна і громадянська компетентності», дозволив зробити висновок щодо єдності розуміння цього поняття та його структурних компонентів. Громадянська й соціальні компетентності описують як здатності, уміння, розуміння, ставлення, знання, практичні навички, цінності, які необхідні для життя в суспільстві, участі в суспільно-політичних процесах тощо.

Виховання справжнього громадянина можливе лише за умови перманентності цього процесу, тобто громадянська освіта може викладатися як окрема дисципліна на різних етапах навчання, так і впроваджуватися на уроках із викладання різних навчальних дисциплін, у виховній роботі. Як зазначено в Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти в галузі прав людини, ОДГ/ОПЛ може здійснюватися через формальну, інформальну та неформальну освіти [9].

Значний ресурс для формування соціальних та громадянських компетентностей здобувачів освіти мають такі навчальні предмети, як українська й зарубіжна літератури. Зокрема, оновлені освітні програми для основної та старшої школи містять наскрізну лінію «Громадянська відповідальність», мета якої полягає у «формуванні відповідального члена громади та суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також виховання національно свідомої особистості, яка спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку суспільства» [2, с. 12].

Мета наскрізних ліній – сфокусувати увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників, зрештою, усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учнів й суспільства мети, увиразнити ключові компетентності. Наскрізні лінії реалізовано під час вивчення всіх навчальних предметів в основній школі. На відміну від наскрізних, змістові лінії є окремими для кожного навчального предмета. Зокрема, для предмета «Зарубіжна література» змістовими є такі лінії: емоційно-ціннісна, літературознавча, культурологічна, компаративна.

На думку Г. Фефілової, «наскрізні лінії є соціально значущими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів загальних уявлень про суспільство загалом, розвивають здатність застосовувати здобуті знання в різних ситуаціях» [8, с. 10].

Реалізація цієї наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» здатна вдосконалити такі уміння:

- наводити приклади з художніх творів, де герої проявляють активну громадянську позицію;
- висловлювати ставлення до порушених проблем;
- твердо, але толерантно відстоювати свої погляди в дискусії;

- працювати в парі, групі, виконувати доручену роль;
- ухвалювати спільне рішення.

Також вона спрямована на формування таких ставлень молодого покоління, як:

- відчуття себе членом спільноти;
- усвідомлення важливості активної громадянської позиції;
- готовність брати на себе відповідальність [7, с. 12].

Розглянемо деякі теми з курсу зарубіжної літератури, що є співзвучними до ключових понять громадянської освіти. Наприклад, про рівність як цінність доцільно говорити з дітьми під час вивчення таких творів: «Фарбований шакал», «Вовк і ягня» І. Крилова, «Хатина дядька Тома» Г. Б. Стоу, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна, «Балада про вересовий трунок» Р. Л. Стівенсона, «Прометей закутий» Есхіла, «Ляльковий дім» Г. Ібсена, «Убити пересмішника» Гарпер Лі. Проблему поваги до людської гідності порушено в таких творах: «Рукавичка» Й.Ф. Шиллера, «Хамелеон» А. П. Чехова, «Фах» А. Азімова, «Паломництво Чайльд Гарольда» Дж. Г. Байрона, «Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова. На важливості мирного вирішення конфліктів акцентовано в творах «Фарбований шакал», «Балада про Схід і Захід» Р. Кіплінга, міфах троянського циклу, «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра, «Коли відпочивають янголи» М. Аромштам. Героїв з активною громадянською позицією зображено в «Пригодах Тома Соєра» М. Твена, «Поліанні» Е. Портер, «Мандрах Лемюеля Гуллівера» Дж. Свіфта, «Прометей закутому» Есхіла та багатьох інших творах.

Величезний потенціал для усвідомлення національної культурної ідентичності мають твори української усної народної творчості та авторські: В. Рутківського «Джури козака Швайки», М. Стельмаха «Гуси-лебеді». Тема самоідентичності, толерантного ставлення до інших відтворена у творах Г. Тютюнника «Дивак», В. Дрозда «Білий кінш Шептало».

На усвідомленні важливості активної громадянської позиції акцентовано у творах І. Франка «Захар Беркут», З. Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», філософській, громадянській ліриці Т. Шевченка, І. Котляревського «Енеїда», П. Куліша «Чорна рада». Про повагу до людської гідності йдеться в творах В. Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина», Л. Костенко «Крила», Л. Пономаренко «Гер переможений», М. Коцюбинського «Дорогою ціною», М. Вовчка «Інститука». Обговорити механізми мирного вирішення конфліктів можна на основі сюжетів повістей М. Павленко «Русалонька із 7-В, або прокляття роду Кулаківських», Н. Бічуї «Шпага Славка Беркути», Ю. Винничука «Місце для дракона», Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся».

Важливими принципами викладання ОДГ/ОПЛ є:

- навчання «про» демократії і права людини;
- навчання «для» демократії і прав людини;
- навчання «через» демократію і права людини.

Автори посібника «Громадянська відповідальність» зазначають: «У процесі вивчення української літератури в школі розвиток соціальної та громадянської компетентностей може відбуватися через навчання на трьох рівнях: засвоєння знань про громадянську відповідальність («навчання про»), для розвитку розуміння і ставлення до громадянської відповідальності («навчання для розвитку розуміння та ставлень»), а також через здобуття практичного досвіду громадянської відповідальності («навчання через досвід») [1, с. 22].

Реалізація наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» відбувається через різні форми роботи: групова, парна, індивідуальна; через використання технології розвитку критичного мислення, проектної, проблемного навчання та ін. Ресурси, які озброюють учителя методиками та вправами для інтеграції ОДГ/ОПЛ на уроках літератури, є сайт Інституту модернізації змісту освіти, сайт Ради Європи, онлайн платформа «Живемо в демократії», сайт Європейського центру імені Вергеланда. На цих електронних ресурсах містяться практичні посібники з викладання ОДГ/ОПЛ.

Педагоги можуть видозмінювати матеріал залежно від своїх потреб, особливостей класу, твору, що вивчається.

Таким чином, формування громадянської відповідальності особистості є важливою складовою становлення демократичної держави і громадянського суспільства в Україні, що передбачає істотну трансформацію світоглядних орієнтацій і самосвідомості людей. Сучасна школа має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню й розвитку в учнів громадянських компетентностей, необхідних для проживання в європейському співтоваристві. Сприяє цьому інтеграція освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини в освітній процес під час реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність».

Актуальним напрямом подальших досліджень є аналіз потенціалу шкільних підручників із української і зарубіжної літератури для формування соціальної і громадянської компетентності здобувачів освіти, розроблення методичного забезпечення реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» у шкільному курсі літератури.

### Література:

1. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Київ, 2017. 136 с.
2. Зарубіжна література. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018-2019 навчальному році. Укладач О. Ю. Котусенко. Харків: Ранок, 2018. 176 с.
3. Компетентності для культури демократії. Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві. URL: <http://ukr.theewc.org/Content/What-we-do/Demokraticzna-shkola/Navchal-ni-materiali>
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>.
6. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плєяди». 2017. 206 с.
7. Українська література. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018-2019 навчальному році. Укладач О. Ю. Котусенко. Харків: Ранок, 2018. 160 с.
8. Українська мова. Наскрізні лінії в дидактичних матеріалах / автор-укладач Г. Є. Фефілова. Харків: ВГ «Основа», 2018. 206 с.
9. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

Khudenko O. M.

#### IMPLEMENTATION «CIVIL RESPONSIBILITY» THROUGHLINE AT THE UKRAINIAN AND FOREIGN LITERATURES LESSONS IN THE SECONDARY SCHOOL

*The article deals with theoretical and methodical aspects of the implementation of the throughline of key competences «Civil responsibility» during the teaching of courses of Ukrainian and foreign literatures for the secondary school. The author emphasizes the urgency of the development of the civil competencies of the applicants of education, gives a number of documents that at the legislative level declare the development of civic education in Ukraine. Education of a real citizen is possible only if this process is permanent, that is why civic education is implemented in formal, informal and informal education.*

*A comparative analysis of the Concept of the New Ukrainian School, the Concept for the Development of Civic Education in Ukraine, and explanatory notes for curricula in Ukrainian and*

foreign literatures, the subject of which was the concept of «social and civic competencies», allowed author to conclude on the unity of understanding of this concept and its structural components. Civic and social competence are defined as abilities, skills, understanding, attitude, knowledge, practical skills, values that are necessary for life in society, participation in socio-political processes, etc.

It is noted that updated educational programs for secondary school contain a throughline «Civil responsibility». The concept of «throughline» is described as a socially significant over-subject theme, which ensures the continuity of the formation students' social and civic competencies during the teaching of various academic disciplines.

The author gives a number of works on Ukrainian and foreign literatures (according to the curriculum for the secondary school), which ideas, heroes, problems are consistent with the key concepts of education for democratic citizenship and human rights education, democratic values.

Key words: throughline, civil responsibility, social and civic competencies, concept, educational process, Ukrainian literature, foreign literature, education for democratic citizenship, values.

Дата надходження статті: «03» липня 2018 р.

УДК 378.147

Чабан Н. І.

### ВИКОРИСТАННЯ КОМПАРАТИВНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ СТУДЕНТІВ ІЗ НАУКОВИМ ТЕКСТОМ

У статті здійснено аналіз загальних теоретичних положень сучасної компаративістики. Схарактеризовано зміст стилістико-мовної роботи студентів із науковим текстом у процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Виявлено, що значні потенційні можливості для формування в студентів умінь комунікативної роботи з науковим текстом містять компаративні методи. З метою підвищення ефективності роботи з науковим текстом запропоновано компаративні методи пошукової, аналітичної і синтетичної діяльності студентів-нефілологів. За змістом пошукова робота передбачає загальне ознайомлення з науковою літературою й визначення дослідницької проблематики, аналіз функційних стилів наукового мовлення відповідно до норм сучасної жанрової стилістики. Аналітичну роботу спрямовано на виявлення взаємозв'язків між структурними елементами наукового мовлення. Її логічним продовженням є синтетична діяльність студентів із перегрупування проаналізованих наукових термінів, категорій і понять, порівняння споріднених мовних елементів і структур, побудову власного публічного виступу з обраної наукової проблеми.

Серед компаративних методів пошуку, аналізу й синтезу наукової інформації найдоцільнішими є порівняльно-структурний аналіз, системно-структурний аналіз та структурний синтез. Порівняльно-структурний аналіз застосовувався для аналізу функційних стилів наукового мовлення відповідно до норм сучасної жанрової стилістики. Системно-структурний аналіз використовувався для виявлення взаємозв'язків між структурними елементами наукового мовлення. Структурний синтез застосовувався для перегрупування проаналізованих наукових термінів, категорій і понять, порівняння споріднених мовних елементів і структур, побудову власного публічного виступу з обраної наукової проблеми. Оптимальне поєднання цих компаративних методів забезпечує системне вивчення всіх елементів наукового мовлення в їхній логічній взаємоузгодженості.

Ключові слова: компаративістика, науковий текст, зміст стилістико-мовної роботи, робота студентів із науковим текстом, компаративні методи, пошукова, аналітична та синтетична діяльність студентів, стилістико-мовна обробка наукових текстів.

\*© Чабан Н. І.